

MILLIY MUSIQA SAN'ATI VA YOSHLARTARBIYASI MILLIY MUSIQA SAN'ATI VA YOSHLARTARBIYASI

Embergenova Gulayda Aytbaevna

*O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali "Vokal"
kafedrasida o'qituvchisi*

Yo'ldoshev Lochinbek Ergashboy og'li

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti Nukus filiali talabasi

Annotatsiya: *Maqolada milliy musiqa san'atining yoshlar tarbiyasiga ta'siri va milliy musiqani tinglashning xususiyati haqida sharq mutafakkirlarining bildirgan fikr-mulohozalari haqida so'z yuritiladi.*

Kalit so'zlar: *yoshlar tarbiyasi, musiqa san'ati, milliy ijrochilik, qadriyat, inson ruhiyati.*

Musiqa – ohang (intonatsiya) san'ati, sadolarda ifodalangan voqelikning badiiy aksidir. U borliqni o'ziga xos tarzda aks ettirib, uni boyitadi, hamda uni tushunib olish va o'zgartirishga yordam beradi. Ma'lumki, musiqa jamiyat hayotida muhim rol o'ynaydi. Musiqa insonning turmush tarzi va ijtimoiy hayotida, mehnat va dam olish chog'larida albatta ishtirok etadigan bo'lib, kishini ma'naviy qadriyatlarga erishtiradigan noyob vositadir. U shaxsning ma'naviy olamini, axloqiy maqsadlarini shakllantiruvchi estetik tarbiyaning samarali quroli hisoblanadi. Musiqaning o'zi, uning yaratuvchilari, ijro etuvchilari, tinglovchilaridan iborat musiqa madaniyati jamiyat madaniyatidagi muhim bir sohadir. Umuman olganda musiqa ham dastavval inson ongiga ona allasi orqali singadi. Vaqt o'tishi sayin musiqaga bo'lgan ehtiyoj va qiziqish ham shu tarzda shakllanadi. Musiqa inson ijtimoiy-ruhiy holatiga ta'sir ko'rsatuvchi va ma'lum darajada uning holatini belgilovchi unsurdir. Musiqa shaxs psixologiyasini turli holatda harakatlantiruvchi bir lamchi omildir. Sababi insonning eshitayotgan musiqasi kayfiyatini ko'tarishi, yaratuvchanlikka, ijodkorlikka undashi, xafa qilishi, tushkunlikka tushirishi mumkin. Aytilgani kabi bular musiqaga bog'liq. Lekin biz yuqorida keltirib o'tganlar ko'p jihatdan qo'shiqqa xos. Qo'shiqni esa biz fiziologik jihatdan (ohangni) eshitish, psixologik jihatdan (so'zlarni) tahlil qilish orqali o'zimizga qabul qilamiz. Musiqashunoslida musiqiy idrok tushunchasi bo'lib, biz qo'shiq yoki musiqiy asrni musiqiy idrok orqali his qilamiz. Tom ma'noda shu orqali musiqaning ruhiy va jismoniy holatimizga ta'sirini anglaymiz. Insonning musiqa faoliyati asosan uch bosqichda amalga oshiriladi: ijod, ijro va tinglash (uquv). Har bir

bosqichda asarning mazmun va shakli o'zgacha ko'rinishga ega bo'ladi. Ijod bosqichida badiiy g'oya va shakl muallif ongida mushtarak holda tug'iladi. Ijro jarayonida shakl va mazmun ijrochi tomonidan uning dunyokarashi, estetik tasavvurlari, shaxsiy tajriba va maxoratiga mos ravishda o'zgartiriladi. Musiqa ixlosmandlari ham ijro etilayotgan asarni o'zlarining xususiy didi, hayotiy va badiiy tajribasiga asoslanib qabul qilishadi. Musiqa inson ruhiyatini ajralmas qismi. Musiqadan ozuqa olish uchun inson yuksak madaniyatli, sof qalb egasi, go'zallikni his eta oladigan, o'z kasbiga, Ona vataniga mehr ko'rgan bo'lishi kerak. Shu bilan birga, millatimiz ko'zgusi deya e'tirof etiladigan, milliy musiqa san'atimiz inson faoliyati unumdorligiga ta'sir qiladigan, ma'lum manoda kuch beradigan, ishga baraka bo'ladigan – ijodiy g'ayrat quroldir. "Bilasizlarmi, madaniyat bilan yaqin bo'lgan insonning dunyoqarashi madaniyatli bo'ladi. Uning umri uzoq bo'ladi. Ashula bilan seni ishingda o'n baravar baraka bo'ladi. Odamning chehrasida mehr paydo bo'ladi", - degan edi Prezidentimiz. O'zbek milliy qo'shiqlarini maromiga yetkazib kuylash, tinglovchining yuragiga ijobiy ta'sir qila olish – bir san'at bo'lsa, millatimiz ko'zgusi bo'lgan milliy qo'shiqlarini tinglashning o'zi ham bir san'atdir. Milliy qo'shiqlarimizdan bahra olish, undagi mumtoz kuy va g'azal o'yg'unligini tinglay olish, ardoqlash, e'zozlash – san'at chinavandalaridan ham ma'lum darajada saviya talab qiladi. Musiqaning inson ruhiyatiga ta'sir qilish borasida keng imkoniyatlari qadimdan oq musiqashunoslar, mutafakkirlar va olimlar diqqatini o'ziga jalb qilgan. Ular musiqa san'atining insonlarni shaxs sifatida shakllanishiga ta'sir qiladigan xususiyatlarini aniqlashga urinishgan. Darhaqiqat jahon fani ravnaqiga ulkan hissa qo'shgan buyuk ajdodlarimiz komil insonni tarbiyalashda musiqaning o'rnini chuqur anglab, shaxs kamolotidagi ahamiyatini o'z asarlarida, pedagogik qarashlarida tadqiq qilib bizga beqiyos manbalar qoldirgan. Sharq musiqashunosligining asoschisi, uning rivojiga katta hissa qo'shgan serqirra ijodkor va mutafakkir Abu Nasr Forobiy o'zining shaxsining ma'naviy kamolotida muhim ahamiyatga ega bo'lgan musiqa ta'limi bilan ham mukammal shug'ullangan. Al-Forobiy fikricha: "Musiqa – nodir san'at, ezgulikka yetaklovchi kuchdir". Osiyoda yashagan buyuk olim al-Forobiyning musiqaga bag'ishlangan "Musiqa haqida katta kitob" asari cholg'u madaniyatimiz tarixining o'qilmagan saxifalarni birmuncha oydinlashtirish imkonini beradi. Kishi ruhiga, qalbiga, his-tuyg'ulariga kuchli ta'sir qiladigan musiqa san'ati bilan shug'ullangan hamda uning nazariy va amaliy-tarbiyaviy ahamiyati to'g'risida asar yozish o'sha davrda buyuk jasorat edi. Forobiyning tabiricha san'at, shu jumladan, musiqa ilohiy ne'mat emas, balki inson ijodining mahsulidir. Uning vazifasi insonga

oʻz intellektual va axloqiy sifatlarini takomillashtirishda foydali boʻlishidan iborat. Avvalo, shaxsning insoniy fazilatlarini shakllantirishda musiqaning ijobiy taʼsirini taʼkidlab, u shunday yozadi: "Oh, musiqa dunyosi, agar siz boʻlmasangiz, odamning ahvoli qanday boʻlar edi". Musiqa sanʼati qachonki millat koʻzgasiga aylanadi. Oʻsha qoʻshiqlarda oʻsha millatning urf-odati, turmushi, hayoti va xalqning ertasi koʻrina olsagina. Milliy musiqaga qadimdan ezgulikka yeltuvchi va shaxsga ilohiy taʼsir qilguvchi, inson vujudiga ruh ato etadigan ijodiy neʼmat sifatida qaralgan. Forobiy musiqa ilmini keltirib chiqargan asarlar hususida yozar ekan, musiqaning axloqiy-tarbiyaviy jihatlariga diqqatni jalb etadi. "Bu ilm shu maʼnoda foydaliki, – deb yozadi u "Ixo al-ulum" asarida – u oʻz muvozanatini yoʻqotgan (odamlar) xulqini tartibga keltiradi, mukammallikka yetmagan xulqni mukammal qiladi va muvozanatini saqlab turadi. Bu ilm tananing salomatligi uchun ham foydalidir, chunki tana kasal boʻlsa ruh ham soʻladi, tana tosiqqa uchrasa, ruh ham toʻsiqqa uchraydi. Shuning uchun ovozlarning taʼsiri bilan ruhni sogʻaytirish yordamida tana sogʻaytiriladi, ruh esa oʻz kuchlarining tartibga solinishi va substansiyaga moslashtirilishi orqali sogʻayadi. Milliy musiqa sanʼatini tibbiyot ham qadrlagan. Nafaqat tarbiya quroli sifatida, joiz boʻlsa undan kasallikka malham sifatida ham foydalanishgan.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/yangi-o-zbekiston-taraqqiyotida-musiqa-san-atining-o-rni>
2. Qanatbayevna, Aximbetova Gulbahar, and Sarsenbaev Baxadir. "ORIENTAL SCHOLARS ON THE ART OF MUSIC." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 3 (2023): 11-14.
3. Qanatbayevna, Aximbetova Gulbahar, and Xudaybergenov Xursandjon. "PEDAGOGICAL CHARACTERISTICS OF THE ART OF GIVING." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 3 (2023): 7-10.
4. Qanatbaevna, Akhimbetova Gulbahar. "Perspectives of Development and Educational Significance of Bakhshi Art." *Miasto Przyszłości* 31 (2023): 67-71.
5. Gulbahar, Akhimbetova, and Munteeva Gulnara. "INTERNATIONAL COOPERATION IN THE ART OF BAKHSHI AND DASTAN IN NEW UZBEKISTAN: ACHIEVED RESULTS AND ANALYSIS." *Universum: филология и искусствоведение* 2 (92) (2022): 24-27.

6. Paluaniyazov, Miyrbek. "Musiqqa madaniyati darslarida ilg'or pedagogik texnologiyalarni qo'llash mazmuni." *Science and Education* 2.9 (2021): 364-368.

7. Palwaniyazov, Miyrbek. "THE IMPORTANCE OF THE FOLLOWING EXERCISES IN DEVELOPING EFFICIENCY IN THE PERFORMANCE ON NOTES." *Интернаука* 5-2 (2021): 87-89.

8. Paluaniyazov, Miyrbek. "YOSHLARGA MUSIQAVIY TARBIYASIDA PEDAGOGLARNING USULLARI." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 883-888.

9. Yuldasheva, Zuxra. "MILLIY VA ZAMONAVIY MUSIQA SANATINING TURFA VA RANGBARANG USLUBI." *Miasto Przyszłości* 39 (2023): 256-259.

10. Юлдашева, Зухра. "ОСНОВНЫЕ ВЫРАЗИТЕЛЬНЫЕ СРЕДСТВА ТАНЦЕВАЛЬНОГО ИСКУССТВА." *Oriental Art and Culture* 4.3 (2023): 822-827.

11. Meñlimuratov, T. "BAQSILAR HA'M BAQSISHILIQ MEKTEPLERI." *Экономика и социум* 6-2 (109) (2023): 283-288.12. Юлдашева, Зухра. "Развитие хореографии как самостоятельного вида искусства." *Science and Education* 3.12 (2022): 916-922.

13. Liza, Aximbetova. "AKTYORLAR ROL USTIDAGI ISH JARAYONI." *Miasto Przyszłości* 40 (2023): 356-359.

14. Aximbetova, Liza. "Ovozdagi qusurlar va ularni yengish yo'llari, ovoz gigienasi va xonanda tartibi." *Science and Education* 4.1 (2023): 416-421.

15. Munteeva, G. "OQUVCHILAR OVOZINI RIVOJLANTIRISH BOYICHA NATIJALARINI ANIQLASH." *Miasto Przyszłości* 40 (2023): 384-386.

16. ZARIMBETOVA, Saltanat, and Gulnara MUNTEEVA. "XONANDANI TARBIYALASH JARAYONIDA O „QITUVCHI TURLI USULLARDAN FOYDALANISHI." *Journal of Culture and Art* 1.3 (2023): 36-41.

17. Satpay, Uzakov. "The Creator of Folklore is the People." *Miasto Przyszłości* 27 (2022): 197-198.

18. Erejebbaevich, Uzakov Satbay. "MUSIQA VA SANAT MAKTABLARI OQUVCHILARIDA BAXSHICHILIK SANATIGA OQITISH TENDENSIYALARI." *TA'LIM VA RIVOJLANISH TAHLILI ONLAYN ILMIY JURNALI* 2.3 (2022): 54-57.

19. Otarbaev, Daniyar. "MUSIQA-INSONNING TURMUSH TARZI VA IJTIMOY HAYOTIDA ETADIGAN VOSITALAR." *Евразийский журнал социальных наук, философии и культуры* 3.1 Part 2 (2023): 102-104.

20. Отепбергенова, Геззал. "МЕТАФОРАНЫҢ КӨРКЕМЛИК ТӘБИЯТЫ." *Theoretical aspects in the formation of pedagogical sciences* 2.4 (2023): 23-25.

21. Uzakov, Satpay. "Pedagogik qobiliyat insonning boshqa sifatleri kabi amaliy ish faoliyatida rivojlanib borishi." *Science and Education* 3.12 (2022): 667-672.

22. Yerejebbaevich, Uzakov Satbay. "Trends of development of bakhshich tradition in our people (on the example of Karakalpakstan)." *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal* 12.3 (2022): 73-76.

23. Koshkinbaevna, Askarova Ziywar. "THE SIGNIFICANCE OF THE ACTIVITY OF CREATIVE TEAMS AND THEIR ANALYSIS." *JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING* 2.11 (2023): 92-96.

24. ASKAROVA, ZIUAR, and LOLA MAHAMATDINOVA. "THE ROLE OF TEACHERS IN THE DEVELOPMENT OF EDUCATION OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS." *INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCH IN COMMERCE, IT, ENGINEERING AND SOCIAL SCIENCES ISSN: 2349-7793 Impact Factor: 6.876 16.8* (2022): 20-23.

25. Қоңыратбаев, Айдос, and Зиўар Асқарова. "ЎРТА ОСИЁ ХУДУДИДА ИЖРОЧИЛИК САНЪАТИНИНГ ПАЙДО БЎЛИШИ." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 777-781.

26. Жарылқағанов, Абдисайд, and Зиўар Асқарова. "ЎЗБЕК ВА ҚОРАҚАЛПОҚ АНЪАНАВИЙ МУСИКА АСБОБЛАРИ." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 741-746. 27. Mirzagul, Sapaeva. "Importance of Professional Skills in Forming Acting Skills." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.11 (2023): 87-93.

28. Mirzagul, Sapaeva. "Mashq Bu Bilim Olishning Asosiy Vositasi." *Miasto Przyszłości* 40 (2023): 443-446.

29. Timurman, Meñlimuratov. "XALÍQ QOSIQLARÍNÍN SAQLANÍP KELIWİNDE BAQSÍLARDÍN TUTQAN ORNÍ." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.11 (2023): 82-86.

30. Asqarov, Niyazbek. "Dirijyorlik etishda asarning mustaqil ijrosi." *Science and Education* 3.1 (2022): 996-1000.

31. Asqarova, Z. "QARAQALPAQ XALÍQ AWÍZEKI DÓRETPELERINIŃ IZERTLENIW TARIYXÍ (QAHARMANLÍQ DÁSTANLARÍ)." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.11 (2023): 36-41.

32. Ahmedov B. Milliy musiqa san'ati – millat ko'zgusi.//jurn. Teatr №1. 2023. – Toshkent. (10-12 b)

33. G.,oyib B., Ermuhammad K. Yana kelar sen kutgan bahor.//jur. Guliston №10. 1989 y. O.,zKMK nashriyoti. (32 b).

34. Kalkanatov, Asilbek. "PROFESSIONAL QUALIFICATION OF THE MANAGER IN THE CULTURAL FIELD." *JOURNAL OF ECONOMY, TOURISM AND SERVICE* 2.9 (2023): 19-23.

35. Kalkanatov, Asilbek. "THE IMPORTANCE OF MANAGING THE PARTICIPATION OF CULTURAL AND ART INSTITUTIONS AND ORGANIZATIONS IN CULTURAL ACTIVITIES." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.9 (2023): 7-10.

36. Abatbaevna, Sapparbaeva Gulshira, and Qolqanatov Asilbek Nazarbaevich. "History of the Development of Spiritual and Educational Processes in Karakalpakstan." (2023).

37. ЮЛДАШЕВА, Манзура, and Асылбек КОЛКАНАТОВ. "ПУТИ ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ МОЛОДЕЖИ В СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ СРЕДЕ." *Journal of Culture and Art* 1.1 (2023): 16-20.

38. Zokirovich, Muminmirzo Kholmuminov, and Asilbek Kolkanatov Nazarbaevich. "A LOOK AT THE HISTORY OF CLUB ESTABLISHMENTS AND CULTURAL AND EDUCATIONAL PROCESS IN UZBEKISTAN." *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal* 10.2 (2022): 37-44.

39. Юлдашева, Манзура, and Асылбек Колканатов. "OILAVIY DAM OLIISH MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOYIY VA MADANIY MARKETING." *Scientific journal of the Fergana State University* 3 (2022): 6-6.

40. Xolmo.,Minov, Mo.,Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "MUFASSAL MUSHOHADALAR ME MORIDAN MUFASSAL MUSHOHADALAR MEROJI." *Oriental Art and Culture* 3.2 (2022): 568-580.

41. Yuldasheva, Manzura, and Asilbek Qolqanatov. "O 'ZBEKISTONDA MUZEY MENEJMENTI VA UNI TAKOMILLASHTIRISH XUSUSIYATLARI." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 254-260.

42. Xolmo.,Minov, Mo.,Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "O'ZBEKISTONDA MADANIYMA RIFIY ISHLAR VA KUTUBXONALAR FAOLIYATI (XX ASR TAJRIBALARIDAN)." *Oriental Art and Culture* 3.1 (2022): 281-290.

43. Kholmuminov, Muminmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "The Formation of the First Libraries in Uzbekistan and the Role of Increasing the

Cultural and Educational Awareness of the Population." *International Journal on Integrated Education* 4.12 (2021): 146-151.

44. Kolkanatov, Asilbek. "IFTIKHORI TIMSOLI TUMOR BRANCH." *JOURNAL OF HEALTHCARE AND LIFE-SCIENCE RESEARCH* 2.11 (2023): 67-69.

45. Nazarbay o'g'li, Qolqanatov Asilbek. "OMMAVIY TOMOSHA MUASSASALARI FAOLIYATI TAHLILI." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 2 (2023): 15-21.

46. Kalkanatov, Asilbek, Shahabatdin Makhamatdinov, and Islam Urazbaev. "ACTIVITIES OF NEW KARAKALPAKSTAN CULTURAL CENTERS: REFORM AND ANALYSIS." *Art and Design: Social Science* 3.01 (2023): 1-4.

47. Xolmo, Minov, Mo, Minmirzo, and Asilbek Qolqanatov. "HIMMATNING QIYMATI ILM VA TAFAKKUR XAZINASI." *World of Philology* 2.1 (2023): 59-64.

48. QOLQANATOV, Asilbek. "'O „ZBEKKONSERT“ DAVLAT MUASSASASI FAOLIYATI: TADQIQOT VA TAHLIL." *TA'LIM VA INNOVATSION TADQIQOTLAR* 12 (2023): 8-14.

49. Nazarbai, Kolkanatov Asilbek. "NEW VOICE IN UZBEK DIRECTION." *Journal of Innovation, Creativity and Art* 2.12 (2023): 65-70.

50. Alfiya, Qolqanatova. "Milliy Musiqa San'ati Va Yoshlar Tarbiyasi." *Journal of Creativity in Art and Design* 1.2 (2023): 16-20.

51. Nazarbay o'g'li, Qolqanatov Asilbek. "OMMAVIY TOMOSHA MUASSASALARI FAOLIYATI TAHLILI." *Academic Integrity and Lifelong Learning (France)* 2 (2023): 15-21.

52. Elmurodova G. Musiqa san'ati va uning bizning hayotimizdagi o'rni //jur. Ta'lim fidoyilari №1. 2022. – Toshkent (4-8 b).

53. Turanazarov N. Musiqa o'qitish metodikasi va maktab repertuari.: - Termiz. TerDU. 2006. 92 bet.

54. Ashurov M. Yoshlar tarbiyasida musiqa san'atining ahamiyati. Qarang: <https://znano.ru/media/yoshlar-tarbiyasida-musiqa-sanatining-ahamiyati-2661546>

55. Mahkamova Sh. Insoniyat evolyutsiyasida musiqa san'atining tutgan o'rni//jur. "Science and Education" Scientific Journal. – Toshkent. 2021. № 2. www.openscience.uz

56. Embergenova, Gulayda, and Lochinbek Yo'ldoshev. "ORGANIZATIONAL SEARCH FOR A TEACHER DURING A MODERN MUSIC LESSON." *Modern Science and Research* 2.12 (2023): 154-159.